

MEGŐRIZVE MEGÚJÍTANI – A FÖLDRAJZ ÉRETTSÉGI VIZSGA ÚJ VONÁSAI

NEUMANN VIKTOR

Emberi Erőforrások Minisztériuma
viktor.neumann@emmi.gov.hu

A 2024. május-júniusi érettségi vizsgaidőszaktól kezdve megváltozik a földrajz érettségi vizsga tartalma és szerkezete. (A módosított Nemzeti alaptanterv alapján tanulók 2022. január 1-je és 2023. december 31-e között tett előrehozott érettségi vizsgái is már az új követelmények szerint zajlanak majd.) A változások alapvető oka az elmúlt években napvilágot látott új tartalmi szabályozó dokumentumok tartalmi és szemléleti újdonságainak megjelenítése, valamint a földrajztanulási-tanítási folyamat módszertani megújításának támogatása. E rövid összefoglalónak – terjedelmi okokból kifolyólag – nem lehet célja a vizsgakövetelményekben és a vizsga szerkezetében bekövetkezett változások részletes, mélyreható elemzése, ezért pusztán a legfontosabbnak ítélt újdonságokra szándékozik felhívni a pedagógusok és az érdeklődők figyelmét.

A FÖLDRAJZ ÉRETTSÉGI VIZSGA MEGÚJÍTÁSÁNAK SZAKMAI HÁTTERE, INDOKAI

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet mellékleteként 2020. január 31-én megjelent a módosított [Nemzeti alaptanterv](#). A NAT köznevelési intézményekben történő alkalmazását, a helyi tantervek elkészítését tantárgyi kerettantervek támogatják, amelyek a NAT közzétételét követő hónapokban az [Oktatási Hivatal](#) honlapján váltak elérhetővé. A köznevelés tartalom-szabályozási rendszerének reformja nemcsak a folyamatszabályozó eszközök, hanem a kimeneti szabályozók megújítását is szükségessé tette. Ez valamennyi közismereti tantárgyat, így a földrajzot is érintette.

Az új földrajz érettségi vizsga szerkezete, illetve követelményei a NAT-ban és a kerettantervekben foglalt tantárgyi előírásokon, a kétszintű érettségi rendszer bevezetése óta összegyűlt vizsgáztatói tapasztalatokon, továbbá a kapcsolódó [kutatások](#) (BARNÁK K. 2014) és a pedagógusok körében végzett [felmérések](#) (TÖMPE L. 2020) eredményein alapulnak. Ennek megfelelően a [felülvizsgált érettségi vizsgarendszernek](#) mind tartalmi, mind pedig szerkezeti szempontból számos újszerű vonása van.

A FÖLDRAJZ ÉRETTSÉGI VIZSGA TARTALMI ÚJDONSÁGAI

Az új földrajz érettségi vizsga tartalmi elemei a módosított Nemzeti alaptanterv alapján elvárt tanulási eredményekre, valamint a 7–10. évfolyamok földrajz kerettanterveiben foglalt fejlesztési feladatokra és ismeretekre támaszkodnak. A megújított Nemzeti alaptanterv lehetővé teszi, hogy a gimnáziumok 11. évfolyamán folytatódjon a földrajz tantárgy tanítása-tanulása. Az Oktatási Hivatal honlapján közzétett 11. évfolyamos földrajz kerettantervi modul tartalmi ugyanakkor nem képezik részét a földrajz érettségi vizsga követelményrendszerének.

A földrajz érettségi vizsga általános és részletes követelményrendszerének felülvizsgálata során a korábbi vizsgakövetelmények **átstrukturálásra** kerültek a NAT és a kerettanterv megváltozott témaköreinek figyelembevételével. Az új tartalmi elemek beépítése mellett – a tananyagcsökkentés jegyében – nagyszámú, korábban meghatározott követelményelem (pl. tudománytörténeti vonatkozások, a földrajztudomány ágainak és rokontudományainak fogalmi szintű ismerete, a műholdak pályatípus és feladat szerinti csoportosítása) kikerült a vizsgakövetelmények köréből. A követelmények tartalmi-logikai egymásra épülését szem előtt tartva számos **követelményelem helye és szintje** is megváltozott (pl. a Naprendszer egységes rendszerként történő értelmezése érdekében a benne előforduló valamennyi égitesttípus fogalmi szintű ismerete már a középszintű elvárások között megjelenik; a forró övezet magashegységeire jellemző függőleges földrajzi övezetesség sajátosságainak bemutatása a kapcsolódó regionális földrajzi vonatkozásokkal együtt átkerült az emelt szintű követelmények közé). Az általános földrajzi ismeretanyaghoz köthető új követelményelemek többsége a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervekben nagyobb súllyal megjelenő fejlesztési területekhez, témakörökhöz kapcsolódik (pl. a mindennapok pénzügyi-gazdasági ismeretei, a fenntarthatóság földrajzi vonatkozásai). Az emelt szintű vizsgakövetelmények között elsősorban a különböző természet- és társadalomföldrajzi, környezeti tudáselemek szintézisét igénylő, magasabb rendű gondolkodási műveletekre támaszkodó követelmények kaptak a korábbiaknál nagyobb teret (pl. a háborúk, fegyveres konfliktusok földrajzi sajátosságokra visszavezethető okainak és következményeinek számbavétele; a vízhiány okainak és következményeinek bemutatása különböző természet- és társadalomföldrajzi jellemzőkkel bíró területeken). A regionális földrajzi témakörök vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy – a földrajztanítás-tanulás szemléletbeli változásaihoz igazodva – középszinten nőtt az országoknál nagyobb térbeli egységekhez (pl. kontinensrészekhez, országcsoportokhoz) köthető követelmények aránya. Ezzel párhuzamosan bizonyos országok, területek (pl. Görögország, Spanyolország, Brazília, Kanada, „banánköztársaságok”, adóparadicsomok) ismeretanyaga teljes egészében átkerült az emelt szintű követelmények közé. Az új érettségi vizsgakövetelmény középszinten

csak a kiemelt világgazdasági-világpolitikai jelentőséggel bíró országok jellemzését várja el a tanulóktól. E változások hatást gyakorolhatnak a tanórákon, érettségi vizsgára felkészítő foglalkozásokon alkalmazott módszerek megválasztására is: a tájak és az országok megszokott, a tanítási gyakorlatban évtizedekkel ezelőtt meghonosodott jellemzési szempontrendszerén kívül meg kell ismertetni a tanulókkal a különböző országcsoportok, világgazdasági jelentőségű régiók jellemzési algoritmusát is.

Az új földrajz érettségi vizsga közép- és emelt szintű vizsgakövetelményei – a két vizsgaszint **eltérő céljaihoz** illeszkedve – a korábbiaknál markánsabban különülnek el egymástól. A középszintű földrajz érettségi vizsga fő célja annak megállapítása, hogy a vizsgázó rendelkezik-e a köznapi műveltség részét képező földrajzi-környezeti alapismeretekkel. Az emelt szintű vizsga ezzel szemben a vizsgázó szakirányú továbbtanulásához, felsőfokú tanulmányainak megkezdéséhez szükséges tudást (is) hivatott mérni. A felülvizsgált érettségi követelményrendszer fontos újdonsága, hogy szét lettek választva a középszintű és az emelt szintű érettségi vizsgán elvárt topográfiai fogalmak. Ezek mennyisége és a hozzájuk kapcsolódó földrajzi-környezeti tudáselemek mélysége a részletes érettségi vizsgakövetelményekben rögzített előírásokhoz igazodik.

Az érettségi vizsgára való felkészítés-felkészülés támogatása, a könnyebb kezelhetőség érdekében a vizsgakövetelményekhez kapcsolódó általános és egyedi fogalmak, illetve topográfiai fogalmak jegyzéke már a részletes érettségi követelményrendszer részét képezi és nem külön-külön dokumentumok keretében került közzétételre. A regionális földrajzi témakörök tantervi súlyának változásához igazodva jelentős mértékben csökkent a középszinten elvárt földrajzi névanyag mennyisége (78 topográfiai fogalommal kell kevesebbet tudniuk a tanulóknak!). A tananyagcsökkentés az általános és az egyedi fogalmak számában is jól tetten érhető (a középszintű vizsga fogalomkészlete 74 fogalommal tartalmaz kevesebbet a korábbiakhoz képest!).

Az új érettségi vizsgakövetelményekben foglaltaknak megfelelően – az írásbeli és a szóbeli vizsgán egyaránt – nagyobb hangsúlyt kaphatnak majd a jövőben a gyakorlatközpontú problémafeladatok, az esettanulmányok, illetve a mindennapok földrajzával összefüggő tudáselemek. Ez lehetővé, egyúttal indokolttá is teszi a vizsgán eddig kisebb gyakorisággal előkerülő, újszerűnek tekinthető információhordozók (pl. digitális felszínmodellek, műholdfelvételek, infografikák, kartogramok) jelenleginél szélesebb körű alkalmazását az írásbeli és a szóbeli vizsgafeladatokban.

A FÖLDRAJZ ÉRETTSÉGI VIZSGA SZERKEZETI ÚJDONSÁGAI

A földrajz érettségi vizsga átalakítása szerkezeti szempontból is több változást eredményezett. A legfontosabb újdonságnak talán az tekinthető, hogy már földrajzból is lesz

lehetőség középszinten **projekt alapú szóbeli érettségi vizsga** szervezésére a tanulók választása alapján. Ezzel a lehetőséggel azok a vizsgázók élhetnek majd, akik még tanulói jogviszonyban állnak valamely intézménnyel és nem rendelkeznek érettségi bizonyítvánnyal. A projekt alapú szóbeli érettségi vizsga választása esetén a vizsgázóknak a projektmunka elkészítésén és bemutatásán túl egy, a mindennapok földrajzi ismereteire épülő tételt is ki kell fejteniük. E tételsor összeállításának megkönnyítése, a vizsgáztatók támogatása érdekében a földrajz érettségi vizsga új vizsgaleírása megfogalmaz egy ajánlást. A projektmunkák témaválasztása során törekedni kell arra, hogy olyan témát válasszon a vizsgázó, amely lehetővé teszi a természet- és társadalomföldrajzi jelenségek, folyamatok komplex, összefüggésekre alapozott bemutatását. A projektmunkák témaválasztása terepi felmérésre, adatgyűjtésre is támaszkodhat. A választott téma feldolgozása során minden esetben – amennyiben az a téma szempontjából releváns – ki kell térni a fenntarthatósággal, környezettudatossággal való kapcsolódási pontokra.

A projektmunka választott témája

- a vizsgázó iskolájában végzett, földrajzi vonatkozású kutatás, elemzés;
- a vizsgázó szűkebb környezetének (település, megye) természet- és társadalomföldrajzi vonatkozású bemutatása, más térségekkel történő összehasonlítása;
- illetve a helyi társadalmi-gazdasági és környezeti problémák bemutatása, mérséklési lehetőségeik felvázolása lehet.

A különböző tematikai fókuszú projektmunkák egységes elvek mentén történő értékelését egy részletes szempontrendszer támogatja, amely a megújított vizsgaleírásban érhető el.

A projekt alapú érettségi bevezetésének nem titkolt célja a földrajztanítás-tanulás módszertani megújításának előmozdítása. Az új földrajz érettségi vizsgamodell a projektmunkák vizsgarendszerbe történő beemelésével hozzá kíván járulni a projekt-módszer elterjesztéséhez és a terepi tanulás jelentőségének felértékelődéséhez is. Azáltal, hogy a jövőben már projekt alapú érettségi vizsgát is tehetnek a tanulók, remélhetőleg a pedagógus kollégák mindennapi tanítási gyakorlatában is nagyobb szerepet kap majd a projekt-módszer alkalmazása – az új kerettantervek ajánlásaival összhangban – a különböző témakörök, tematikai egységek feldolgozása során.

A középszintű érettségi vizsga szerkezetében bekövetkező fontos változás, hogy a jövőben az írásbeli vizsgarész kisebb, a szóbeli vizsgarész pedig nagyobb arányt képvisel majd az összpontszámban. Ez kisebb változtatásokat eredményezett az írásbeli és a szóbeli vizsga belső pontozási rendszerében is (1. és 2. táblázat).

Jelenlegi írásbeli vizsga		Új írásbeli vizsga	
120 perc		120 perc	
20 perc	100 perc	20 perc	100 perc
I. Topográfiai ismereteket, képességeket ellenőrző feladatlap	II. Földrajzi ismeretek és képességek meglétét vizsgáló feladatlap	I. Topográfiai ismereteket, képességeket ellenőrző feladatlap	II. Földrajzi ismeretek és képességek meglétét vizsgáló feladatlap
25 pont	75 pont	20 pont	70 pont
100 pont		90 pont	

1. táblázat. A középszintű földrajz írásbeli érettségi vizsga legfontosabb szerkezeti változásai

Jelenlegi szóbeli vizsga		Új szóbeli vizsga	
15 perc		15 perc	
Egy természetföldrajzi feladat és egy társadalomföldrajzi feladat kifejtése		A) változat: egy természetföldrajzi feladat és egy társadalomföldrajzi feladat kifejtése	B) változat: projektmunka és egy, a mindennapok földrajzi ismereteire épülő feladat kifejtése
25-25 pont		30-30 pont	projektmunka: 20+5 pont, tételkifejtés: 35 pont
50 pont		60 pont	

2. táblázat. A középszintű földrajz szóbeli érettségi vizsga legfontosabb szerkezeti változásai

A megújított földrajz érettségi vizsga vizsgaleírásában rögzítésre kerültek azok a szempontok is, amelyek lehetővé teszik a vizsgázók szóbeli érettségi vizsgán nyújtott teljesítményének egységes elvek szerint történő értékelését a feleletek logikus felépítésével, illetve a szaknyelv, a térkép- és eszközhasználattal összefüggésben.

FELKÉSZÍTÉS-FELKÉSZÜLÉS A MEGÚJULT FÖLDRAJZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁRA

A Nemzeti alaptanterv előírásai értelmében a földrajztanulás kötelező időszaka a gimnáziumokban a 10. évfolyamon véget ér. Az érettségi vizsgakövetelményekben meghatározott elvárások sikeres teljesítése érdekében ugyanakkor az iskolák a 11–12. évfolyamokon **fakultációs foglalkozásokat** szervezhetnek a földrajzból közép- vagy emelt szinten érettségizni kívánó tanulóik számára. A megújított Nemzeti alaptanterv erre megfelelő, jogszabályi szinten rögzített időkeretet biztosít: a 11. és a 12. évfolyamon legalább 4-4 tanórát a tanulók érettségi vizsgára való felkészítésére kell felhasználni.

A földrajz érettségi vizsgára való felkészülés során szükség van a négy tanév (7–10. évfolyam) tananyagának átismétlésére, a tanultak vizsgakövetelményeknek megfelelő szintű kiegészítésére. A fakultációs foglalkozások keretében a pedagógusok folyamatos támogatást biztosíthatnak diákjaik számára a projektmunkák lebonyolításához is (pl. segítséget adhatnak a terepi mérések, laborvizsgálatok kivitelezéséhez, a szakirodalmi források kiválasztásához és feldolgozásához).

ÖSSZEGZÉS

A köznevelési rendszer tartalmi szabályozó dokumentumainak megújulása lehetőséget biztosított arra, hogy a földrajz érettségi vizsga megszokott, a gyakorlatban már bevált és jól működő modellje az elmúlt másfél évtized tapasztalatain alapulva tartalmi és szerkezeti szempontból is átalakuljon. A vizsgakövetelmények felülvizsgálata és a vizsgaszervezés reformja, a projekt alapú szóbeli érettségi vizsga bevezetése hozzájárulhat ahhoz, hogy – a korábbi vizsga értékeit megőrizve – a tanulók földrajzi-környezeti tudás- és kompetenciaszintjének mérése-értékelése a 21. század tantárgypedagógiai kihívásaira reflektálva, korszerű módszerek és eszközök bevonásával valósuljon meg.

IRODALOM

- BARNA KATALIN (2014): Vizsgatárgyi összefoglaló – földrajz. – In: A nagy létszámú vizsgatárgyakra vonatkozó felmérés elemzése. – Oktatási Hivatal, Budapest. pp. 641–647. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/erettsegi_felmeres/nagy_letszamu_vizsgatargyak_elemezese.pdf
- TÖMPE LÁSZLÓ (2020): Milyen érettségit szeretnének a földrajztanárok? –<https://geometodika.hu/2020/11/07/milyen-erettsegit-szeretnenek-a-foldrajztanarok/>
- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. – <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor>
- Kerettanterv az általános iskolák 7–8. évfolyama számára. Földrajz. – Oktatási Hivatal, Budapest. 2020. 20 p. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/Foldrajz_F.docx
- Kerettanterv a gimnáziumok 9–10. évfolyama számára. Földrajz. – Oktatási Hivatal, Budapest. 2020. 21 p. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/Foldrajz_K.docx
- 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról. – <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700100.kor×hift=20220101>
- Földrajz. – In: A nagy létszámú vizsgatárgyakra vonatkozó felmérés elemzése. – Oktatási Hivatal, Budapest. 2014. pp. 182–238. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/erettsegi_felmeres/nagy_letszamu_vizsgatargyak_elemezese.pdf
- Földrajz részletes érettségi vizsgakövetelmény és vizsgaleírás. – Oktatási Hivatal, Budapest. 2021. 64 p. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/foldrajz_2024_e.pdf